

ONTOLOGIE

- vznikl 17. století z řeckého toon (jsoucí)

- teorie bytí

- do 17. století se používal termín **METAFYZIKA** - název jednoho Aristotelova spisu, tento název nedal ani sám Aristoteles, ale pojmenoval Androikos Rhódský, publikoval Arist. spisy, vymyslel ho náhodně metafyzika (po přírodě) - někteří nesouhlasí, že název má větší hloubku,

->disciplína, která se zabývá světem "za" v poměru k podstatám, které jsou stálé

- používáme ještě termín **FUNDAMENTÁLNÍ FILOSOFIE** (vymyslel Heideger)

- vymezení bytí je velmi komplikované

- "bytí je jsoucno jsoucího"

- jsoucí - veškerá skutečnost, která je přítomná hmotně, nebo v naší mysli; je dynamické, proměnlivé, ...

- filosofie hledá, co je neměnné - **BYTÍ**

- hledá se např. základ všech věcí - zabývali se staří řečtí filosofové, tyto díla se nedochovala, pracuje se jen s úryvky

- **Pythagorovci v jižní Itálii** - podstata je číslo, vyjádření kvantity, abstrakce

- pokus najít podstatu bytí v nějaké látce, nebo abstrakci

- **PARMENIDÉS Z ELEJE** - bytí je něco neměnného a nehybného

- **ZENÓN Z ELEJE** - aporie, důkazy, že pohyb neexistuje (Achilles a želva, ...)

- PLATÓN

- podle některých základ všech filosofů a filosofie
- oddělí svět podstat od světa pozemského (jen odlesk), který nás obklopuje
- pravý, skutečný svět je tvořen idejemi (hierarchicky uspořádáno), svět vzorů pozemských věcí
- nemůžeme dojít toho pravého vědění, můžeme tak, jen když nahlédneme do světa idejí
- důležitý prvek je **DUŠE** - nesmrtelné, pohybuje se mezi idejemi, někdy se stane, že duše spadne
 - do těla v pozemském světě jako trest
- duše viděla ideje
- znát pravou pravdu jen díky rozpomínání na svět idejí

- učitel Platóna **SOKRATÉS**

- nic nenapsal
- věnoval se problematice člověka a jeho morálky - **ETIKA** - "Co je dobro?" "Jak žít dobře?"
- **sokratovský dialog** - zesměšní oponenta, udělá z něho hlupáka, vzniká iluze, že jsme na problém přišli
- sami, ve skutečnosti však jim tuto definici říká Sokrates
- znalost ctnosti zaručuje ctnostné jednání - **ETICKÝ INTELEKTUALISMUS**
- morálka existuje na - zájmech člověka (co je pro něho nejvýhodnější), svědomí, veřejné mínění
- (vytváří se na základě médií - v dnešní době)
- jednání člověka může být různé, v různých situacích
- ideje jsou vlastně pojmy, stálé - **ontologizace pojmů** (hypostáze) - vytváříme pojmy, které i člověk vytvořil
- existují ideje nezávisle na nás

- žák Platóna **ARISTOTELES**

- založil v Athénách školu **ACADEMIA**, vyučoval zde 40 let
- narodil se ve Stabeiře, neměl práva athénskému občana (v Athénách žilo 300 000 lidí, právo účastnit se)
- politického života měli jen svobodní muži starší 18 let narozeni v Athénách, asi 30.000 lidí
- tomu ale nebránilo zúčastnit se tohoto života
- škola **Liceon** - středisko veškerého bádání
- později učitelem Alexandra Makedonského
- Alexandr posílal Aristotelovi různé předměty na prostudování (přírodovědné výzkumy, např. rostlin)
- Makedonci byli vnímáni jako uzurpátoři
- Aristoteles ve službách Makedonců byl tedy považován za politicky nezpůsobilého
- odešel z Athén na ostrov Euboi, kde zemřel
- stal se největším Platónovým kritikem
- rozešli se s Platónem, milejší Aristotelovi byl pravda
- napsal spis **METAFYZIKA**
- filosofie je hledání podstat
- Aristoteles odmítá to, že hledáme podstaty mimo věci, podstata je obsažená v té věci
- pracuje se s pobíráním pohybu
- několik schémat, nejdůležitější je **NAUKA O LÁTCE A FORMĚ** (Hilé a morfé)
- **antropomorfní původ** - vzata z modelu lidské činnosti
- přebírá to, jak my vytváříme věci, z různých materiálů, až vytvoříme určitou věc
- vysvětluje pohyb = změnu
- mělo velký dopad na středověkou filosofie
- na začátku středověku byl zakazován (souvisí s raným křesťanstvím, byli proti filosofii, byla pohanská)

- zlom nastal u **Augstina Aurelia**

- pochopil význam filosofie pro křesťanskou víru a učení
- "věř, abys rozuměl",
- v 33 letech - konverze
- napsal spis "**Vyznání**"
- pochopil význam filosofie pro stát
- stát může být jediným ochráncem soukromého majetku
- stát pomůže šířit křesťanství (pro misionáře vhodná státní vojenská moc)
- obrací se k antické filosofie, jako ke zdroji pro křesťanství
- hlavně k Platónovi - může být zakonponován do křesťanské dogmatiky
- 2 hlavní předměty pro poznávací činnost - Bůh a duše
- v duši najdeme všechny pravdy o světě, vložil je tam Bůh
- chceme poznat Boha a duši, nic víc nepotřebujeme
- pracuje s myšlenkou predestinace - k spáse nebo zatracení, Bůh tak rozhoduje
- dobré skutky děláme jen z Boží milosti
- důsledně buduje svoji soustavu jako **teocentrickou soustavu**
- existuje jen jedna svobodná vůle - Bůh - poznání, nejvyšší pravda
- tvrdé učení, Bůh nás stvořil z dlouhé chvíle, nepotřebuje nás
- tato filosofie je hluboce zakotvena v osobě člověka (neustálé vnitřní napětí, skepse, ...)
- zemřel v roce 430
- poslední představitel **Patristiky**
- byl svědkem začátku středověku

- začátek středověku r. 529 - zavřeli se všechny athénské filosofické školy, změna církevního života,
- **Benedikt z Nursie** založil, první mnišský benediktýnský klášter, založil pravidla pro řeholní život
- (modli se a pracuj), znamenal hodně pro vývoj řemesel, hospodářství, vzdělanosti
- **benediktýni** si vydělávali sami na sebe
- rostli i z darů od škol nebo šlechticů
- **cisterciáci** - hlavně stavěli
- 2 řády žebравé - nepracovali, **Františkáni a Dominikáni** - žili jenom z darů a učili na univerzitách
- vrchol středověké filosofie až v 13. století - **TOMÁŠ AKVINSKÝ, ROGER BACON, ALBERT VELIKÝ, VILÉM OKAM**
- 1. univerzita v roce 1119 v Bologni jako právní (dodnes velmi vyspělá)
- 2. univerzita v roce 1150 - Sorbona
- 3. univerzita - 1227 - Oxford; 1233 - Cambridge
- 1. zaalpská univerzita v roce 1348 - Karlova
- univerzita - vynález středověku
- doktor teologie - nejvyšší stupeň
- nutná znalost latiny, zaplatit imatrikulační poplatek

-> hlavní spor o **UNIVERSÁLIÍCH**

- na středověkých univerzitách se četli pouze Aristotelovi spisy, byly povoleny pouze spisy **logické** (shledány nezávadnými), aby se studenti pocvičili v základech logiky, ...
- ostatní se nesměli číst, protože byli ve sporu s biblí
- Aristoteles byl velkou autoritou pro filosofy arabské, kteří působili na univerzitách ve Španělsku
- **AVICENA IBN SINA**
- **IBN RUŠ'D** neboli **AVEROES**
- dostali se přes Pyreneje, přenesli názory a texty do univerzity do Paříže a v Itálii -> nesmělo se
- **Averoisté** - filosofové, kteří se snažili propašovat na univerzity učení těchto arab. fil. prostřednictvím teorie dvojí pravdy
 - **pravda zjevení**
 - **pravda rozumu**
 - > také nesměli dělat

- vstoupil úkol vypořádat se s Aristotelem, ujal se:

filosof **TOMÁŠ AKVÍNSKÝ**

- člen dominikánského řádu, vypudil Aristotela a zakomponoval ho do učení
- shromáždil členy řádu, aby přeložili Aristotela do latiny
- psal ke spisům komentáře (v té době hodně populární, i v Praze), "jak se to má číst"
- 5 komentářů diktoval 5 písařům najednou
- nově postavil otázku vztahu mezi vírou a vědou (rozumem)
- přizná rozumu určité místo při poznání světa, pravda zjevení je nejvyšší
- při četbě povolených spisů logických narazili učenci na spis **KATEGORIE** - vysvětluje způsob, jakým vypovídáme o jsoucnu
 - 10 pojmů jak vypovídáme o jsoucnu
 - na začátku letopočtu Řek **Porfirios** napsal úvod - dal otázku - co jsou to ty Aristotelovy kategorie
 - středověcí učenci narazili na problém - na základě toho vznikl spor

SPOR O UNIVERSALIA

- spor o existenci obecných pojmů, hlavní spor středověk. filosofie

- 2 tábory:

REALISTÉ - obecné pojmy (kategorie) skutečně reálně existují jako samostatná jousouca

- 1. skupina **KRAJNÍ REALISTÉ**
 - obecné pojmy existují před věcmi (J. Wilef)
 - navazovali na Platóna, sociálně-revolucionizní obsah
- 2. skupina **UMÍRNĚNÍ REALISTÉ**
 - navazovali na Aristotela
 - obecné pojmy jsou ve věcech (T. Akvínský, D. Scotus)

NOMINALISTÉ - obecné pojmy jsou pouhá jména, která my těm věcem dáváme (post rebus)

- **UMÍRNĚNÍ** - pojem nemá název, dokud ho nepojmenujeme (Vilém Okam)
- **KRAJNÍ** - dokud se pojem říká, existuje, jinak ne

- tento spor se řeší dodnes (ve filosofii, v matematice, ...)

- **Piere Abelaire** /abelárd/

- spis "**Ano a ne**"
- obecné pojmy existují v boží mysli, poté ve věcech, poté existují také jako jména - všude

POČÁTEK NOVOVĚKÉ FILOSOFIE

- začátek 17. století

- skupina autorů, kteří se zabývají metafyzickými (ontologickými), přemýšlejí o podstatách

- vytvářejí **SUBSTANČNÍ SYSTÉMY**

- **RACIONALISTÉ** - hlavní autoritou je rozum

- tvořena 3 autory:

- **René Descartes** (1596-1650)
- **Benedikt Spinoza** (1632-1677)
- **Gotfried Wilhelm Leibniz** (1636-1716)

- všichni hledají smysl světa v nějaké substancii

DESCARTES

- model **DUALISMUS** - existují 2 na sobě nezávislé substance

- substance **MYSLÍCÍ** - jestliže duše je něco, co je neohrazeného, musí být něco ohrázeného
- substance **TĚLESNÁ** - ohrázené
- (substance **BŮH** - zvláštní substance, narozdíl od 2 substancí, které jsou konečné a jsou stvořené, tak substance Boha je substancí nekonečnou a nestvořenou)
 - nepraktický model
 - vymýšlí pojmy, neumí vymyslet vztahy, např. šišinka (podvěsek) mozková - podle něho řídicí centrum, které spojuje substance

SPINOZA

- **MONISTA** - jen jedna substance - **BŮH neboli PŘÍRODA** - Boha "rozpuští" v přírodě, obsaženy schopnosti myslící i tělesné substance

LEIBNIZ

- jeden z největších myslitelů
- počítačový stroj, pojišťovnický systém, hutě, diferenciální počet, ...
- 1. ředitel pruské univerzity
- pohřben v Hannoveru
- přemýšlí o tom, jak podstaty pojmenovat
- koncepce, že substancí je nekonečně mnoho - **MONÁDY** (pojem od Giordana Bruna) - každá v sobě obsahuje celé universum, není to hmotná částice, duševní jednotka, neví o sobě navzájem
- princip předzjednané harmonie od Boha, Bůh vložil do světa řád, podle božího úmyslu
- Bůh udělal ten nejlepší ze všech světů (tzn. existují i další světy)
- jeho současníci se mu vysmáli
- vysmíval se mu např. Voltaire - francouzský osvícenec (napsal asi 80 her, dnes se skoro vůbec nehraje, politické hry jeho současnosti), napsal novelu (stále živá) - **CANDIDE** - chlapec dostane učitele, který mu vykládá vše podle Leibnize
- život člověka jsou neustálé útrapy (Vol) x nejlepší ze všech světů (Lei)
- zemětřesení v Lisabonu přinesli pesimistické nálady - vysmáli se Leibnize, který se kouká na svět optimisticky

VELKÁ BRITÁNIE

- **EMPIRISMUS**
 - o odmítal spekulativní racionalistickou dedukci
 - o primární jsou smysly (empirická zkušenost)
 - o vytváří systémy, ale substance neexistuje nebo je tvrdě odmítána (nelze ji vidět, je to pouze myšlenková konstrukce)
 - **JOHN LOCKE** (Angličan) - nechce substancí úplně vymazat, konstrukce na které věšíme určité smyslové zkušenosti
 - **GEORGE BERKLEY** (Ir) - úplně odmítne
 - **DAVID HUME** (Skot) - vysměje, prázdný zbytečný pojem
 - o 17. a 18. století
 - o je třeba celou filosofii na smyslové zkušenosti

IMANUEL KANT

- pobýval ve městě Královec (Königsberg-300 000 obyvatel) (dnes Kaliningrad) ve Východním Prusku
- z 11 dětí, 10 sourozenců umřelo, on byl neduživý, dožil se 80 roků, přísná životospráva, nikdy se neoženil
- proti sobě stojí 2 názory (koncepce)
- nejprve zastává Leibnizův model
- chce rozdíl řešit
- jeho dílo je obsáhlé
- jeden z nejvýznamnějších německých filosofů (rozhodující mezník v Německu ve filosofii)
- jeho nauka má několik rovin:
 - o **1. rovina** - se věnuje problému metafyziky, ontologií - jestli mají být vědou
 - o **2. rovina** - probírá v otázkách teorie poznání, snaží se smířit racionální a smyslovou stránku poznání

- **3. rovina** - úvaha o morálce (kategorický imperativ, mravní zákon, o svobodě člověka, ...)
- **4. rovina** - spis "**Kritika soudnosti**" - zabývá se, jakým způsobem člověk přiřazuje něco konkrétního k obecnému, jak soudíme, posuzujeme
- přemýšlí o společnosti - napsal několik spisů např.:
- "**K věčnému míru**"- všeobecný mír mezi státy, přemýšlí nad nebezpečími integrace
- 1. velký spis "**Kritika čistého rozumu**" - kritika = zevrubné posouzení problému, důkladná analýza
- čistý rozum = rozum, ve kterém nejsou přítomny žádné smyslové zážitky
- prozkoumává možnosti našeho rozumu
- bez žádné pochvaly
- poté napsal úvod **Prolegomena** ke každé příští metafyzice, když se bude chtít stát vědou
 - jednodušší než kritika
 - 2. vydání - lépe přijato
- "**kritika reálného rozumu**" - kritika morálky ...
- metafyziku podrobil velké kritice - hlavně kritika základních 3 pojmů - Bůh (v rámci **racionální teologie**), duše (**racionální psychologie**) a svět (**racionální kosmologie**)
- vše bylo spekulativní pojmy - podle něho metafyziku s těmito pojmy nejde pěstovat, ale musíme zachovat pojmy ze 2 důvodů:
 - **syntetizující** (podle některých zážitků si je lidé mohou přisvojit)
 - **regulativního přístupu člověka ke světu** (může nás to ovlivňovat)
 - spoluvytvářejí obraz světa
- na Cantea navázali různé proudy pozdější filosofie v Německu
- od Schopenauera k Nietchovi
- Německý idealismus - víc navázali na Cantea - Fichte, Schelling, Hegel
- res cognitas, res extenza - substance myslící, tělesná

G. W. Hegel (1770-1831)

- prožil všechny základní převraty a vpády, bitvy ... (Francouzská revoluce, Napoleon, Vídeňský kongres, 1830-další revoluce)
- základ je **absolutní rozum** (absolutní idea, světový rozum, světový duch ...)
- tento princip má duchovní povahu
- je to aktivní, činný princip
- podstatu jeho činností je sebepoznání
- aktivita probíhá ve sféře myšlení
- sám sebe pojmově vymezuje v průběhu svého vývoje
- rodina->občanská společnost->stát-> ...
- má na mysli důležité momenty vývoje
- princip je sám o sobě bezmocný, potřebuje nás, kteří objektivizují záměr světového ducha
- myslíme si, že naplňujeme své zájmy, ale naplňujeme záměr světového ducha
- řídí se pravidly **Dialektiky** - složitá a komplikovaná metoda
- **aufheben** (Aufhebung) - pojem označuje 3 významy –
 - **1) zrušit, 2) uchovat, 3) vyzdvihnout výše**
- jeho práce jsou založeny na normální životě a osudech lidí

Nietzsche

- Chce změnit pohled na ontologii
- jeho filosofický vývoj se dělí do 3 etap
- poslední etapa „**období metafyzické**“ (spíše se zabývá etickou tvorbou) r. 1883 – 1. část svého spisu „Tak pravil Zharathustra“
- zničilo ho šílenství
- metafyzický spis vydaný po jeho smrti jeho sestrou:
 - „**Vůle k moci**“ – 1. základní metafyzický pojem
 - 2. pojem – **Idea věčného návratu**
- stává se představitelem filosofie života
 - ke konci 19. století začal se stále víc objevovat problém života (zasáhl i naše české myšlení)
 - východisko z prázdné spekulace, reakce na vzdálení se reálných problémů, které člověk považoval za důležité
- **Vůle k moci** – vůle k životu, základ všeho živého, hlavně člověka, snaží se život udržet a případně stupňovat pocit života, k tomu abychom přežili, musíme si něco podmaňovat (nejenom věci, nástroje, potravu ... podrobit si i jiné lidi), představa silných jedinců (nadčlověka)
- Idea stupňujícího se života je doplněná temným pojmem **Idejí věčného návratu** – věci se vracejí, koloběh struktur a hodnot, tento pojem se objevuje v nedokončených pracích, není jasně vymezována, čtena dvojitým způsobem
 - **Metafyzické čtení** - Potvrzení věčného života – hodnota, která určuje běh světa; zánik života není zánik života jako principu
 - **Etické čtení** – „žij tak, abys mohl žít znovu“

20. století

Nikolaj Hartmann

- Koncepce bytí, které charakterizuje realitu jako soubor vrstev, vrstvy se prolínají, nižší nesou ty vyšší
 - **1. vrstva** - Vrstva věcí a fyzikálních procesů
 - **2. vrstva** – Vrstva živých organismů
 - obě vrstvy tvoří vnější svět
 - **3. vrstva** – Vrstva duševní (reprezentuje ho lidské vědomí)
 - **4. vrstva** (nejvyšší) – Vrstva duchovní (kultura)
 - obě vrstvy tvoří vnitřní svět
- měl množství příznivců
- žil ruským životem, žil v noci, spal ve dne
- osobitý muž
- napsal velkou etiku

A. Whitehead

- Metafyzika se musí zabývat událostmi a procesy

Martin Heidegger (1889-1976)

- Vytvořil největší ontologický systém 20. století
- Nemyslitelný bez předchůdce a učitele **EDMUND HUSSERL** /Huserl/ (1859-1938)
 - Filosofii nechtěl jako spekulativní, chtěl ji budovat k vědeckosti, **návrat k věcem samým, k životu**, filosofie, která jde přes **jazyk** – 3 směry (dnes zůstal nakonec jen jazyk)
 - Německý Žid z Prostějova
 - Vydal se na studia do Německa v Lipsku, tam potkal Masaryka, pro Husserla byl Masaryk velký vliv, přesvědčil Husserla, aby studoval filosofii a četl filosofické spisy, měl by přejít k protestantismu a nakonec přešel
 - Poté šel do Vídně a vystudoval zde filosofii
 - Napsal spis „**Logická zkoumání**“ založil **fenomenologii**
 - Metoda, která ovládla 20. století
 - Jeho ambice byly metodologické
 - Aby tato metoda mohla být použita i v jiných oborech
 - Jak z empirické zkušenosti vytváříme vědecké teorie
 - Jediné pole na kterém se můžeme pohybovat je naše zkušenost, zážitky v našem vědomí (proud vědomí, který je poskládán ze zážitků, jsou subjektivní)
 - Tyto zážitky v naší mysli jsou zpracovávány a my z nich ve vědomí vytváříme určité **invarianty** téhož (variujeme jednotlivé zážitky věcí a vytváříme invarianty), fenomenologická redukce
 - Z invariantu (**fenomén**, něco co vytváříme ve vědomí, vytváříme obraz) je půda k tomu, abychom hledali jeho podstatu
 - Snaží se dokázat, že z čisté subjektivity mohu dospět k objektivitě (musíme eliminovat dojmy a subjektivní názory na zážitek)
 - Liší od normální reflexe světa (předměty zájmu a nezájmu)
 - Má cíl eliminovat zájem a subjektivní dojmy
 - Každý zážitek je zaměřen na nějaký předmět – **intencionalita**
 - Komplikované je to, jak je to se zážitky druhých lidí (zde Husserl troskotál) – **intersubjektivita** – druhé lidi můžeme znát v různých situacích, ale nemusíme být objektivní, druzí lidé se můžou přetvářet, nebo může něco hrát (promítáme svoje vědomí do jeho, myslím si o něm něco, není to objektivní)
- 1. spis „**Bytí a čas**“ hned Husserla zavrhl
- šel cestou nejen budování metodiky (**hermeneutika** – teorie rozumění), chtěl hlavně budovat na základě fenomenologie novou ontologii – **fenomenologická ontologie**
- rozliší jsoucno a bytí – **ontologická diference**
- bytí je charakter jsoucna
- jak odpovídat na otázku bytí?
 - Bytí můžeme poznat, když zkoumáme to jsoucno, které se ptá po bytí
- Toto jsoucno pojmenuje **DASEIN**
- Patočka toto pojmenování přeložil jako pobyt, způsob jak člověk žije zde na Zemi, pozemský život člověka
- V němčině je tento termín je vnímán jako ekvivalent existence
- Výraz něčeho, co vyjadřuje termínem **ontologická starost**

- V každém z nás je vnitřní vlastnost – zájem o to, co je tou podstatou proměnlivého vjemového světa, ne všichni to však děláme
- Žijeme neautenticky, vzdalujeme se starosti o bytí
- Staráme se o **MAN** – nosí se, to co se nosí, říkáme to, co se říká, staráme se o pozemský život po technické a technologické stránky – to vše nahrazuje tu pravou starost o bytí
- Dostáváme se do situací zvaných **existenciály** – uvědomujeme si, že lidský život není jen chovat se, tak jak se chovat, říkat se to co se říká atd. ...
 - Hlavní existenciála je smrt – konečnost
- Představitel Ateistického existencialismu (Sartre, Camus, ...)
- Obrovský ohlas jeho filosofie
- Ovlivnil řadu myslitelů
- Systém je temnější než ostatní systémy
- Měl problém jak ji podávat
- Filosofie by se neměla vyjadřovat pomocí systémů a stále víc používat básnický jazyk

Jean Paul Sartre

- Měl možnost poslouchat i Husserla, tak Heideggera
- Stal se populárním po 2. světové válce – přinesla **francouzskému existencialismu** pobyt na výsluní
- Spis „**Bytí a nicota**“ – složitá četba, ne tak čtená
- Romány „**Nevolnost**“ („hnus“), povídky např. „**Zed**“, divadelní hry
 - Zde vysvětloval svou filosofii, ukazoval mezní situace a odpovědnost za ně
- Existence předchází podstatě
- Člověk je volbou a projektem
- V každé situaci se rozhodujeme jinak, projektujeme si další život
- Člověk je odsouzen ke svobodě s vědomím, že neseme veškerou odpovědnost
- Jsme smrtelní a jsme tu s jinými lidmi
- Levicově orientován, odmítl Nobelovu cenu

Albert Camus

- „**Mýtus o Sisypovi**“ – je šťastný, že pochopil absurditu a dokáže žít, „**Člověk revoltující**“
- Francouz
- byl známý svými povídkami a divadelními hrami (Mor, Pád, Cizinec, DH – Caligula)
- byli na začátku se Sartrem přátelé, poté se rozešli, díky válce v Alžírsku (patřilo k Francii, severní města byla francouzská), Arabové bojovali proti Francouzům za osvobození, ve Francii – rozvrat země – povolali generála **Charlese De Gaulla** (po válce měli z něho strach, měl diktátorské pohnutky), udělali novou ústavu a stal se prezidentem (chtěl De Gaull), měl velké pravomoci – má prezident ve Francii dodnes
 - De Gaull začal s frontou nár. odporu vyjednávat, v Evianu podepsaná smlouva
 - Atentáty na De Gaulla, přežil všechno, zemřelo mnoho nevinných lidí
- Narodil se v Alžírsku, nechtěl dávat Arabům Alžírsko
- Dostal Nobelovu cenu – projev – jeho generace má za úkol, aby se svět nezhroutil
- Hlavní problém filosofie je **sebevražda**

- Přemýšlí o lidském životě, lidský život je v podstatě naplněn absurditou – může vést k pocitu zbytečnosti života
- Proti tomu je třeba revolta – naučit se v tomto absurdním světě žít, je nutnou složkou života

Epistemologie (epistémé=vědění), Gnoseologie, (Noetika (nejstarší výraz))

- Problém poznávacího procesu
- Teorie poznání
- 3 okruhy

○ **Poznatelnost pravdy**

- **Gnoseologický optimismus** – u většiny filosofů, jsme schopni svět poznávat, co jsme ještě nepoznali, poznáme v budoucnosti s vývojem
- Skupina, která pochybuje o poznatelnosti pravdy, 2 postoje

- **Skepticismus** – *skepse* – vznikla prvotně v antice

- přišel s ní filosof **Pyrrhon z Eridy** – (období po makedonských bojích) zakladatel antické skepse, skepse nás vede k tomu, že nemá cenu vyslovovat soudy o nějakých věcech, zdržme se úsudku (radši o nich nic neříkejme, tím nabudeme klidu), ten důvod je etický, Řecko začalo vnímat svět, který může být inspirativní, otevřeli se světu (předtím odsuzovali barbary, atd.), zbořilo svět řecké polis, nový hodnotový systém – „Jak to všechno přežít?“ Ptali se. „Co je dobro?“ odpovídali školy – **Helenistické filosofie**

- dodnes ovlivňují dnešní mravní jednání
- **Stoikové** – vycházejí z toho, že je třeba žít v souladu s řádem, s vědomím řádu mantinelů, navádějí nás, abychom poznávali svět, společnost, ..., vede nás k pocitu povinnosti a k pocitu poslušnosti
- **Epikureismus** – **Epikuros ze Sámu** – smyslem života je slast a blaženost, dosáhneme toho, že se zbavíme všech strastí a strachů, blaženost je dána zbavením všech strastí
 - **1. trápení** – strach z přírody, toho se zbavíme, když poznáme přírodu
 - **2. strach** – strach z bohů, mají tolik vlastních starostí, že nemají na nás čas
 - **3. strach** – strach ze smrti, nemáme mu podléhat, „Když jsme tady my, není tady smrt; když je tady smrt, nejsme tady my.“
- **Skepticí** – ideálem je vyrovnaný mudrc, zdržíme se úsudku, tak dojdeme klidu

- **Skepse v renesanci** – namířen proti předchozímu scholastickému dogmatismu

Michelle de Montaigne

- – soubor textů „**Eseje**“ – někdy nazýváno **smutkem renesance**, zažil bouřlivé události (několik náboženských válek), každé události se nějak zúčastnil; jeho stanovisko je, že by se nemělo nic měnit, přemýšlí o sobě a nepoučuje ostatní o tom, jak se mají chovat, přemýšlí o svém nitru pochybuje o schopnosti rozumu dosáhnout

pravdu, rozum má hranice, meze a musíme si je uvědomit, podle něho filosofovat = učit se umírat, odvrhnout veškerý dogmatismus a fanatismus, vede ke kritickému myšlení a k nedůvěře v autoritu (J. Černý – napsal text „Tvorba a osobnost II“ – zabývám se smutkem renesance)

René Descartes

- – **METODICKÁ SKEPSE**
nepochybuje o poznávacích schopnostech člověka, ale udělá krok, kterým vlastně pochybuje, chce dosáhnout nezpochybnitelné jasné poznání, ale o všem je třeba pochybovat, abychom ho dosáhli (výchozí pochybnost o dosavadním vědění), tento krok by měla udělat každá věda, mělo by se položit otazník k jevům, které jsme dosavadně poznali

Blaise Pascal

- – fyzik a matematik, o něco mladší než Descartes, velký vědec, dlouho považoval za nejdůležitější matematiku, ale obrát – obrátil se k víře – matematika nemůže popsat nekonečno a neumí odpovědět na morální problémy
- rozumové vědění nemůže odpovědět na všechny otázky
- sáhne po pravdách srdce, intuice srdce může člověku zaručit poznání pravdy

- **Agnosticismus** - Hume

- **Zdroje a formy poznání**

- Je redukován rozdílem mezi rozumovým a smyslovým poznáním
- Vrcholil tento problém v 17. stol. A 18. stol.
- Spory mezi **racionalismem** (Descartes, Spinoza, Leibniz) – rozum, základní **metodou je dedukce**, napřed je obecné tvrzení a potom podle určitých pravidel odvozujeme tvrzení, obecné tvrzení – v naší mysli se rodí vrozené ideje, myšlenkové konstrukty, základní pravdy o světě, Bůh je vložil do naší mysli, konstrukty podle kterých vytvořil svět, odpovídají tomu světu, jisté a spolehlivé poznání nám přináší rozum a **empirismem** ((Bacon), Locke, Berkley, Hume) – Bacon se rozhodl, že vytvoří předpoklady pro rozvoj experimentální vědy, zdůrazňují, že základním zdrojem poznání jsou smysly, z kterých potom rozum vytváří nějaké myšlenkové útvary, **metoda indukce** – z jednotlivých fakt vytváříme obecné závěry, formulujeme nějaké zákony
- Aristoteles uznává jen **Eliminační indukci** – prověření skutečnosti, nedospíváme k obecnému závěru,
- věda se pohybuje v oblasti **neúplné indukce** – pracujeme s neuzavřenými soubory

Francis Bacon

- napsal spis „**Nový organon**“ – nový nástroj nové vědy, zabývá se neúplnou indukcí, zkoumá i negativní případy a pracuje se statistickými metodami,
 - 1. charakteristika neúplné indukce – pracuje s **pravděpodobností**
 - 2. charakteristika neúplné indukce je **předpokladovost** (předpokládáme, kde se budeme pohybovat, v jaké oblasti)
- zkoumal, co může ovlivňovat a vstupovat jako iluze do poznávacího procesu – **teorie idolů a klamů**
 - **1. idola** – TRIBUS – klam rodu – naše vidění světa je nutně ovlivněno naší lidskou přirozeností, nemůžeme se toho zbavit
 - **2. idola** – SPECUS – klam jeskyně – zkreslení dáno naší individualitou, nelze se zbavit
 - **3. idola** – FORUM – klam trhu (tržiště) – konvence řeči, jak mluvíme, jak jsme svázáni jazykem, týká se především odborné řeči, nejednoznačná vyjádření
 - **4. idola** – TEATRI – klam divadla – ovlivnění dosavadními teoriemi
- po Baconovi přichází vlastní empirické filosofování

John Locke

- – nic nebylo v rozumu, co nebylo dříve ve smyslech
- **Vnější zkušenost** – sensation - smyslové vjemy
- **Vnitřní zkušenost** – reflection - reflektuje vjemy v sobě, představy
- Z impresí (zážitky) vytváříme ideje
- Vlastnosti některých věcí mohou být vnímány různě
 - **Primární kvality** – vlastnosti, které jsou od věci neodlučitelné (tvar, počet, ...)
 - **Sekundární kvality** – barva, chuť, vůně, ... druhotná vlastnost je vyvolána dispozicí té věci vzbuzovat tuto vlastnost

Berkley

- – za evidentní (nezpochybnitelné) můžeme pokládat jenom to, **co je názorné**, názorné jsou pouze naše vjemy a představy, k obecným pojmům (idejím) neodpovídá nic ve skutečnosti, jsou to jenom produkty jazyka, jméno pro skupiny vjemů a představ, existují pouze v naší mysli, nelze si představit věc mimo vnímání
 - „Existovat znamená být vnímán“,
 - zboural pojem hmoty,
 - můžeme vnímat naši duši a můžeme také vnímat naši vůli, příčinou našeho života je Bůh
 - vydal se na misií do Bermud mezi divochy, vrátil se do Irska a stal se biskupem

Hume

- radikální sensualista, jeden z představitelů **agnosticismu** – kritický skepticismus
 - Pouze **imprese**
 - Předmětem našeho myšlení není vnější svět, jen naše duševní zážitky – **imprese** (aktuální) – a **ideje** (paměťové zážitky) jsou do paměti vtištěné smyslové zážitky
 - **Kauzalita** – příčinnost, nemůžeme jí pokládat za něco, co existuje, je to jenom naše konstrukce, můžeme vnímat jen zážitky s věcí spojeny, ale nejsme schopni formulovat zákonitosti (např. gravitace, podle Huma nemůžeme formulovat gravitaci, protože jsme ji nikdy neviděli), nabourává kauzalitu, ovlivňuje nás zvyk a opakování – vede nás k tomu, abychom si zážitky tohoto typu nějak mohli odůvodnit a zobecnit, sdružujeme představy a zážitky, ale vlastní konstrukce je podle Huma jenom fikce

Immanuel Cante

- Snažil se usmířit tyto 2 směry (empirismus, racionalismus)
- Rozdělil na 2 světy:
 - 1) Svět věcí o sobě, něčeho, co je nepoznatelné
 - 2) Svět jevů, který my vytváříme spojením smyslových dat (empirických zážitků) a činností našich apriorních (předzkušnostních) vrozených rozumových dispozic
- věc pro nás – **svět fenoménu** – svět, ve kterém se můžeme pohybovat, protože jsme ho spoluvytvořili, vyznáme se v něm
- samotné rozumové procesy (prostor, čas a kategorie) bez smyslového aparátu melou jako mlýn naprázdno
- **Kopernikánský obrat**
 - Předmět je vytvářen subjektem, subjekt vytváří tu věc, kterou potom máme jako předmět dalšího zkoumání ... předměty jsou vykládány z apriorní základny našeho poznání
 - dříve předmět působí na člověka, my ho odrážíme a potom říkáme jaký je ten svět (svět zrcadlení, odrazy nemuselo být přesné)
- Cantův pokus o spojení vrcholů – zamýšlí se nad pojmy ontologickými (metafyzickými), jestli máme k dispozici doklady, jestli něco těmto pojmům (bůh, duše, ...) v realitě odpovídá, řekne že ne! Ale tyto ideje potřebujeme ze 2 důvodů
 - **Syntetizující funkce rozumu** (snaha dělat obecné závěry – vlastnost člověka)
 - **Regulativní funkce** (pomáhá ovlivňovat naše rozhodování v praktickém životě v oblasti etiky, víra, že ideje mají za sebou něco)
- **Cantova etika**
 - Spis „Kritika praktického rozumu“, „Základy metafyziky mravů“
 - Člověk je na jedné straně **přírodní bytost**, jednáme nutně, máme pudy, žádosti a naplňujeme je, podle nějakých přírodních zákonů (hlad, žízeň, ...), žene nás vůle
 - Druhá stránka člověka je **svoboda**, projevuje se v mravním jednání a rozhodování, odpovědnost, nevyplývá z přírodní nutnosti, jsou to principy rozumu (rozhodující role), v rozumu máme obsaženy mravní

normy (příkazy), jde o to k těm normám dospět, musejí být normy, ke kterým můžeme dospět jako autonomní lidské bytosti

- **Autonomní morálka** – dochází k ní člověk sám, s činností rozumu, je jediné výraz lidské svobody
 - **kategorický imperativ** – dospíváme k mravům nutně, bez toho, že by vedl k ničemu jinému, než k vlastní mravnímu jednání, „jednej tak, aby se pravidla tvého jednání mohla stát všeobecným zákonem“ – nejasný příkaz, neříká, jak mravní problém máme řešit
 - **hypotetický imperativ** – vázán na jiný účel než na samé mravní jednání (spása, nabytí štěstí)
- **Heteronomní morálka** – příkazy a normy od druhých

- **Problém pravdy**

- **1) problém pravdy**
- **2) problém kritérií pravdy (pravdivosti)**
- teorie pravdy se dělí na
 - **klasické** – vznikly už ve starém Řecku, setkáváme se zde u řeckých myslitelů v podstatě se 3 klasickými koncepcemi
 - **1) substanční teorie pravdy** – nacházíme především u Platóna, pravda je to, co existuje nezávisle na nás a vůbec to nesouvisí s našimi poznávacími aktivitami („bytí je jedno, dobré a pravdivé“), samotná pravda není to co víme, není mrtvá, nelze pravdu mít, ale dá se v ní žít
 - **2) logická teorie pravdy** – Aristoteles, pravda je vlastnost výroku, pravdivý je takový výrok po splnění podmínek logického usuzování, používá se (např. v argumentaci)
 - **3) korespondenční teorie pravdy** – výroky, výrok je pravdivý pokud se shoduje se stavem věcí, o které něco tvrdí; problém je v tom, co to znamená *shodovat se*, při shodování si pomáháme dalším výrokem nebo větou, používá se
 - **neklasické** – od 17. století, klasické teorie přestaly vyhovovat některým vědám, navázáno na postup ve vědě
 - **1) teorie samozřejmosti (evidence)** – *Descartes*, pravdivé je to, co je jasné a zřetelné -> samozřejmé, může být někdy ošidná, 2 způsoby samozřejmostí:
 - existuje samozřejmost **psychologická** – stav, který vychází z dosavadní lidské zkušenosti, (např. představa kulaté Země – odmítala ji teorie samozřejmosti),
 - samozřejmost **logická - tautologie** – věta, která je vždycky pravdivá, samozřejmost není dobré kritérium pro vědu
 - **2) teorie koherence** – *Leibniz*, týká se výroků, určitý výrok můžeme zařadit do souboru pravdivých výroků, pokud není s ostatními výroky v souboru v rozporu, výroky musí být konzistentní, věda pracuje s hypotézami, trčí ze souborů, neměli bychom pracovat s hypotézami, nesmí se objevit vlastnost, která nebyla na začátku definována
 - **3) konvencionalismus** – francouzský fyzik – *Henry Poincaré*, o hodnotě (pravdivosti, nepravdivosti) rozhoduje mezi vědci (nebo zúčastněnými), dohodnou na tom, jaké jsou zákl. pojmy, a dohodnou se jak s těmi pojmy dále pracuje, fyzika už není schopna zaznamenávat mini částičky hmoty (nikdo je neviděl, mají jen hypotézy), domluví se, že existují a jaké mají vlastnosti – teoretická fyzika, v disciplínách, které mají axiomaticko-deduktivní charakter, axiomy musí být konzistentní, nesmí se rušit, Euklidovská matematika, Euklidovská geometrie
 - **Euklidovská geometrie** – 5. axiom – věta: bodem mimo danou přímku lze vést pouze jednu rovnoběžku s danou přímkou
 - 2. pol 19. století – Rus Lobačevsky a další – experimenty, studování 5. axiomu, (2 rovnoběžky, nebo žádná), experimenty se stávají podle teorie relativity mohli být axiomaticko-deduktivně dokazatelné

- **Leroy, Aidukiewicz** – dohoda muže způsobit i některé negativní dopady
- Jako obecná teorie pravdy není použitelná
- Byla těžká doba
- **Jürgen Habermass** – **Konsenzualismus** – různá hlediska jak něco řešit, kdybychom je uplatňovali, tak by se vše zhroutilo, musí stanovit minimum – **diskurz** – dohoda na nutné společné hodnoty, které musíme ctít, diskurz je veden v řeči, diskurzivní etika – dialog mezi nemocensky řazenými členy, musí být kultivované veřejné mínění, kultivovaná média, atd. – u nás nefungují
- **4) pragmatismus** – v Americe, *Charles Sanders Pierce*, 1878
 - chtěl najít metodu vysvětlování pojmů, jak vysvětlit význam pojmů
 - význam pojmů se nejlépe vysvětlí na základě jejich praktického využití (pojem tvrdý – zkoumáme předměty – tvrdost, měkkost)
 - *William James, John Dewey* – pragmatismus přetvořili v teorii pravdy, ale ve filosofický systém
 - Pierce se s nimi rozešel a založil pragmatismus
 - James zkoumal to, co z hlediska pravdy a pravdivosti je křehká záležitost – náboženské výroky a náboženská zkušenost – jakou mají pravdivostní hodnotu; nesmíme přistupovat jako k vědeckým výrokům, zaměřujeme se na **využitelnou hodnotu** výroku, zda ten výrok můžeme nějak použít a uplatnit, zda pro nás má význam, teorie, které nemá hodnotu, nemá cenu zkoumat
 - Využitelná hodnota se může lišit u jednotlivců a současně tentýž výrok se v určité době může zdát využitelný a někdy nevyužitelný
 - Tento přístup našel výraz u Dewey (angažoval se i v sociálně-politické oblasti, velký klasik v oblasti pedagogiky – **instrumentalismus** – profil vzdělávání, který klade důraz na praktické využití, do dnes v Americe)
 - Měl obrovský vliv na spisovatele a intelektuály, vnímali ji jako praktickou filosofii (např. K. Čapek – práce o pragmatismu, říkalo se i o Masarykovi, u obou není pravda)
 - Není dostatečně objektivní a vědecká
- **5) perspektivismus** – Čapek napsal apokryf o Pilátu Pontském – pasáž, kde by se dalo říct, že byl pragmatik, ale v časopisu v Přítomnost – cyklus úvah o krizi inteligence – můžeme mít názory a pozice, ale měli bychom mít společné hodnoty a společně je sdílet a dodržovat; **noetická trilogie** (Hordubal, Povětroň, Obyčejný život – skládání osobnosti, ze začátku ubručený dědek, na konci básník a hrdina odboje)
 - každý život je jedno hledisko na svět
 - jestliže je nějaká osobnost, tak ona je taková, z kolika perspektiv je nahlížena
 - spojeno i s náboženským filosofováním

- filosofie je nauka, jejíž základní východisko tvoří otázka po povaze celku světa a po místě člověka něm. To, co se v tomto celku postupně ukazuje jako nejdůležitější, je problém, jak mohou jednotlivé věci, jevy či události, jednotlivá jsoucna, vůbec být: co to znamená, že něco jest právě zde a právě tak, a jaký vztah má toto jeho bytí k něčemu jinému. Jádrem filosofie tvoří disciplína, kterou nazývám **ontologie** – nauka o bytí
- dalšími základními disciplínami filosofie jsou **gnosologie** – nauka o poznání, **filosofická antropologie** – nauka o podstatě člověka, s níž je těsně spjata **etika** – nauka o správném jednání. Postupně vznikaly disciplíny doplňkové a pomocné, z nichž mnohé se osamostatnily do svébytných vědních oborů: např. **logika, estetika, sociologie, politologie, filosofie vědy, dějiny filosofie, filosofie dějin**, ...
- filosofie stojí na samém počátku rozumově vedeného lidského poznání a je tak zdrojem všech ostatních věd; vznikla v klasické podobě v Řecku v 6. stol. Př. n. l. a její název odráží úctu, kterou měli první myslitelé k lidskému poznání a k úkolům, které ho očekávají – znamená doslovně **lásku k moudrosti** (z řec. PHILEIN – milovat, mít rád, a SOPHIÁ – moudrost)
- **Parmenidés** se pokusil zbavit pralátku prvních přírodních filosofů její příliš zjednodušené smyslovosti a za princip světa začal označovat prostě **bytí**: musí být jediné, plné, neomezené, trvalé, nepodléhající vzniku, ani zániku, nehybné. Parmenidés je takto otcem ontologie jako základní filosofické disciplíny
- Požadavkem nehybného a jediného bytí však Parmenidés příliš předběhl svou dobu. Přírodní filosofové 5. století hledají řešení, které by zachovalo principu světa pohyb a schopnost být zdrojem mnohosti jednotlivých vzniklých věcí – prostřednictvím **Epedokla a Anaxágora** dospěla řecká filosofie u **Démokrita** k atomismu.
- V 5. století dovršuje řecká filosofie svou první velkou etapu tzv. **předsokratovské období**. Je to epocha velkých a odvážných nápadů a pozoruhodných dílčích objevů. Filosoficky se v ní přes období kosmologické ustálila ontologie jako základní filosofická disciplína, z hlediska dalšího vývoje myšlení je to zároveň epocha postupného zrodu jednotlivých věd.
- **Ontologie** zkoumá bytí v jeho vlastní povaze a z hlediska jeho nejobecnějších možných určení. Vztahem k jednotlivým jsoucnům s ohledem na to, jak a na základě jakých sil se bytí projevuje v přírodě či v člověku (jsoucím světě) se zabývá metafyzika.
- Zakladateli metafyziky jsou Platón a Aristotelés. Platón chápal vztah čistého bytí (ideje) k jednotlivým jsoucnům jako vztah pravdivého světa ke světu zdání a stínů. Aristotelés klade bytí do pohybujiících se jsoucna a nahlíží ho jako podstatu, která přechází z možnosti v uskutečnění. To ho přivedlo k výzkumu dějů v přírodě, takže se stal zakladatelem mnoha speciálních věd.
- Podle povahy bytí, která je mu vztahu k přírodě určena jako nejdůležitější, rozeznáváme materialismus a idealismus. Podle počtu druhů bytí, vzájemně na sobě nezávislých, rozeznáváme monismus nebo pluralismus.